

УДК 338.242.465
JEL C82; D80

АПРОБАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ

Г. Східницька, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-0333-1721

Львівський національний університет природокористування

Г. Марутяк, викладач

ORCID ID: 0000-0002-7986-3401

О. Клебан, викладач

ORCID ID: 0000-0001-8382-9807

Вишнянський фаховий коледж

Львівського національного університету природокористування

<https://doi.org/10.31734/economics2022.29.061>

Східницька Г., Марутяк Г., Клебан О. Апробація системи державних інформаційних ресурсів в Україні на основі досвіду Польщі

У сучасних умовах усе більша частка розвитку законів економіки імплементується в площину інтеграційних процесів цифровізації суспільства. Глобалізаційні зміни торкнулися і практичного застосування економічних процесів держави, а це, своєю чергою, збільшує необхідність застосування її інструментів. Практичним є поєднання усталених принципів та новітніх підходів до реалізації програм розвитку та вдосконалення форм і видів економіки в сучасних умовах господарювання.

У науковому дослідженні запропоновано розгляд теоретичних аспектів цифрової економіки з інтерпретацією її елементів для більшості сфер діяльності суспільства. На основі проведеного дослідження доведено, що за використанням сучасних інструментів цифрової економіки – майбутнє в частині імплементатії державних інформаційних ресурсів нашої держави.

Авторами з'ясовано сутність взаємодії системи державних інформаційних ресурсів та суспільних потреб на задоволення суспільного попиту в частині визначення загальних тенденцій цифрового прогресу в перспективі. На основі проаналізованого досвіду Польщі щодо імплементатії інструментів цифрової економіки пропонується впровадження окремих складових в частині консолідованої системи державних інформаційних ресурсів в Україні.

У статті особлива роль відводиться глибинному аналізу сучасного стану цифровізації економіки України. Авторами роботи досліджувалася порушена тема в розрізі систематизації та обробки цифрової інформації в сусідній країні, позаяк Польща має позитивну динаміку цього процесу, що допомагає оптимізувати витрати на обслуговування інформаційних ресурсів у попередніх періодах. Також цікаво було проаналізувати місце Республіки Польщі в міжнародних рейтингових позиціях. Після проведення такого аналізу вдалося узагальнити і сформулювати перелік обтяжувальних обставин, які стримують розвиток державних інформаційних ресурсів в Україні.

У статті проаналізовано досвід апробації системи державних інформаційних ресурсів Польщі, що дозволило запропонувати власне бачення правового поля, яке б допомогло зняти з порядку денного низку питань щодо імплементатії системи державних інформаційних ресурсів у державі. Заслужують на особливу увагу запропоновані напрями підвищення ефективності використання системи державних інформаційних ресурсів.

У науковій праці здійснено узагальнення отриманих результатів дослідження з подальшою можливістю їх застосування у вітчизняній практиці.

Ключові слова: цифровізація, інструменти цифрової економіки, електронні реєстри, «eAdministration», «eCitizens та eServices», «eSociety», система державних інформаційних ресурсів.

Skhidnytska H., Marutiak H., Kleban O. Approbation of the system of state information resources in Ukraine based on the experience of Poland

In the modern conditions, an increasing share of economic laws is implemented in terms of the integration processes of society digitalization. Globalization changes have also affected the practical application of economic processes of the state, and this, in turn, increases the need to use its tools. It is practical to combine the established principles and the latest approaches to implementation of the developed programs and improvement of the forms and types of economy in the modern economic conditions.

The study examines the theoretical foundations of the digital economy in its modern interpretation for all spheres of human activity. It is established that implementation of the digital economy tools is quite promising in the use of the state electronic information resources.

The causal relationship of the impact of the system of state electronic information resources on the society helped to summarize the general trends in development of the digital progress in the future. Based on the analyzed foreign experience on application of the digital economy tools, it is proposed to introduce certain components in the consolidated system of the state electronic information resources in Ukraine.

The authors make analysis of the current state of digitalization of Ukraine's economy in the context of the current system of digital information processing in international ranking positions. A list of problems that slow down the development of the state electronic information resources in Ukraine has been formulated. A comparative analysis of the state electronic information systems of Poland has been conducted.

The research analyzes the world experience of testing the system of state electronic information resources and on this basis the authors propose their own vision of the legal field, which would help to remove a number of issues related to implementation of the state electronic information resources in the state from the agenda. The proposed ways to increase the effective use of the system of state information resources deserve a special attention.

In the scientific article, the generalization of the received results of research with the subsequent possibility of their application in domestic practice is carried out.

Key words: digitalization, digital economy tools, electronic registers, «Administration», «Citizens and eServices», «Society», system of state information resources.

Постановка проблеми. У сучасних умовах усе більша частка розвитку законів економіки імплементується в площину інтеграційних процесів цифровізації суспільства. Глобалізаційні зміни торкнулися і практичного застосування економічних процесів держави, а це, своєю чергою, збільшує необхідність застосування її інструментів. Практичним є поєднання ustalених принципів та новітніх підходів до реалізації програм розвитку та вдосконалення форм і видів економіки в сучасних умовах господарювання.

В основі цифрової економіки лежить створення модернових високотехнологічних продуктів національної економіки, відображення нових підходів для реалізації вирішення питань економіки в більших обсягах та стислих термінах. За допомогою створення сучасних бізнес-моделей та впровадження їх через новітні технології можливим є розвиток економічних процесів у площині діджиталізації державного управління й бізнесового середовища, покращання якості життя населення та зменшення соціальної нерівності.

Як показує досвід Республіки Польщі, належна реалізація інструментів цифрової економіки є досить перспективною в апробації державних інформаційних ресурсів, позаяк за допомогою інструментів їх застосування можна підвищити рівень державного управління, знизити загальний рівень витрат обслуговування великої кількості реєстрів та оптимізувати статистичний моніторинг. На жаль, в Україні сьогодні надмірна кількість державних установ, які утримують електронні реєстри, витрати зростають на їх утримання та обслуговування, а бажаного ефекту від їх використання немає. Такий підхід до організації їх імплементатії нищівно впливає на фінансову стійкість держави, особливо в сучасних умовах її функціонування.

Фінансування витрат з державного бюджету України зростає, а збільшення ефективності від їх впливу на ефективність економічних процесів у країні наглядно не спостерігається. І сьогодні, коли країна в стані війни, оптимізація державних видатків має бути першочерговою. Автори вважають, що створення державних інформаційних ресурсів допоможе хоча б частково вирішити це питання. Переконані, що передусім необхідно ці зміни розпочинати із врегулювання в нормативно-правовій площині, враховуючи ідеологічну, технологічну та управлінську складові національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні, як ніколи раніше, на дослідженні проблеми використання цифрових технологій усе більше і більше зосереджується увага провідних вітчизняних науковців-економістів, оскільки саме цифрова економіка в частині реалізації основних інструментів знаходить своє практичне застосування. Вагомий внесок у розв'язання цієї проблеми зробили К. Багацька і А. Гейдор [1], Ю. Бажал, В. Бакуменко, І. Бондарчук [2], О. Грибінченко [3], М. Діба і Ю. Гернего [4], А. Каюченко [6], Г. Калетник і І. Гунько [7], С. Коляденко [8], Г. Коломієць і Ю. Глушач [9], К. Кононова [10], К. Краус, Н. Краус і О. Голобородько [11; 12], О. Криворучко [12], В. Фостолович і Р. Фостолович [16] та ін. Проте варто зазначити, що в окресленій проблемі є ще багато недосліджених питань, які потребують не лише дискусійного вирішення, а й постановки. Оскільки цифрова економіка має на меті створення модернових високотехнологічних продуктів національної економіки, відображення нових підходів для реалізації вирішення загальних питань економіки, то, на думку авторів, доцільно було б у науковому дослідженні більше уваги

приділити вивченню зарубіжного досвіду – досвіду Польщі щодо використання системи державних інформаційних ресурсів та їх імплементації в нашій державі. Не дарма обрано саме Республіку Польщу для того, щоб перейняти досвід дії досліджуваної системи, оскільки ця країна також розпочинала процес цифровізації з глибокого занепаду вітчизняної економіки наприкінці минулого століття. Також не розкритими повною мірою є питання формування конкретних перспективних напрямів розвитку державного управління інформаційним ресурсом в Україні.

Позитивним фактом є те, що в науковому сприйнятті ці проблеми досліджуються з різних точок зору і мають вагоме підґрунтя для реалізації.

Постановка завдання. Ключовою метою наукового дослідження є дослідження сучасного стану одного з інструментів цифрової економіки – інформаційних ресурсів у державі – у сучасних умовах її функціонування, в умовах воєнного стану. Авторами статті поставлено завдання узагальнити досвід Республіки Польщі з ефективності використання інформаційних ресурсів та можливості його імплементації в Україні, а також сформувати власне бачення і перспективні напрями їх правового регулювання на практиці.

Виклад основного матеріалу. Глобальні економічні зміни, що відбуваються сьогодні, передбачають впровадження цифрової економіки та використання її переваг. Саме цифрова економіка є акселератором соціально-економічного життя суспільства в сучасному світі, саме вона здатна стрімко підвищити ВВП країни [15, с. 226].

Для успішного формування цифрової економіки потрібні три компоненти, які ефективно функціонують: а) нормативно-правова база, яка б сприяла конкуренції держави у світовому просторі та виходу на ринок підприємствам, а також дозволяла фірмам повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій; б) навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям для використання можливостей цифрових технологій; в) ефективні й підзвітні інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян [17].

Підґрунтям для використання цифрової економіки в Україні слугує прийнята Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. [18], позаяк сьогодні цифрова економіка є ефективною основою розвитку системи державного управління в питаннях

незалежності, безпеки та розвитку на національному рівні. Після посилення уваги державних органів до проблеми цифровізації і запуску програми її сприяння в Україні створена й успішно функціонує низка інформаційних цифрових платформ, спрямованих на надання державних послуг онлайн [6, с. 72]. Однак слід підкреслити, що в нашій державі не знайшов свого відображення підхід зрівноваженого розвитку державних інформаційних ресурсів (далі – ДІР). Автори схильні вважати, що із системним впровадженням цього процесу можливі: позитивний вплив на суспільну активність у частині контролю за соціальними виплатами та зменшення рівня шахрайства; сприяння розвитку всебічних процесів індустріалізації; симулювання різного роду інновацій; побудова та розвиток ІТ-інфраструктури; підтримка стійкості економічного зростання; зниження рівня безробіття та бідності; покращання систем освіти, охорони здоров'я тощо.

Детальне відображення причинно-наслідкового зв'язку важливих складових ДІР схематично відображене на рисунку.

Така взаємодія інструментів ДІР із наслідками їх дії має на меті підвищити ефективність механізму державного управління, створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та підвищення добробуту населення. Позиції нашої держави в міжнародних рейтингах відображає поточний стан цифрової економіки.

Згідно з даними рейтингів ведення бізнесу та сприяння корупції, Україна у 2020 р. займала далеко не ключові позиції в питаннях створення сприятливих умов для бізнесового середовища й питань протидії і припинення корупційних махінацій.

Посідаючи 91-ше місце в рейтингу ведення бізнесу, наша держава виділяє на ці цілі лише 2116 євро (залежність між зростанням в аналізованому міжнародному рейтингу та рівнем ВВП на душу населення), тоді як Польща – 12115 євро [18]. Згідно з міжнародним рейтингом сприяння корупції, Україна за минулий період посіла 146-те місце, і ці дані вказують на те, що наша держава є найбільш корумпованою країною в Європі. За даними МВФ, покращання оцінки в рейтингу на 1 бал може збільшити ВВП України на 0,89 %, а прибуток іноземних інвестицій на 5 % [13]. Теоретично досягнення рівня рейтингу сприяння корупції, як у наших європейських сусідів, дозволить значно покращити відповідні показники.

Треба зазначити й те, що за рейтингуванням «eGovernment» за останні два роки Україна піднялася на 29 позицій у рейтингу і посіла 58-ме міс-

це, тоді як Республіка Польща – 36-те місце в запропонованому рейтингу [5]. Передусім ріст зу-

мовлений розвитком обмеженої кількості локальних електронних сервісів.

Рис. Причинно-наслідковий зв'язок впливу системи державних інформаційних ресурсів на суспільство

Джерело: узагальнено авторами

Наша країна належить до числа країн, в яких на законодавчому рівні розвиток цифрової економіки визначено одним із пріоритетних напрямів політики. Зауважимо, що Україна лише за деякими напрямками відповідає середньому значенню країн Східного партнерства, тоді як цифровізація країни сприятиме зростанню економіки та її трансформації із сировинної у цифрову та інтеграції України в Єдиний цифровий ринок ЄС [7, с. 15].

Велика кількість установ (Центральна виборча комісія, профільні міністерства, Держкомстат тощо), що утримують реєстри, суттєво «розхитує» економічний стан держави. У середньому на утримання кожного з понад 20 основних реєстрів із державного бюджету України виділяється понад 30 млн грн на рік, а загалом це обходиться платникам податку майже в 0,9 млрд грн.

Проаналізувавши рівень надання державних сервісів в Україні, слід зауважити, що більшість відділів соціального забезпечення перебуває в незадовільному стані, оскільки велика кількість громадян у згаданих відділах є свідченням роботи із застарілим програмним забезпеченням чинних системних програм [14]. Переконані, що впрова-

дження системи ДІР дасть змогу легко підтвердити особистість громадянина в мережі Інтернет, тим самим надасть можливість для, до прикладу, електронного голосування за потреби.

Зауважимо, що недосконалість системи ідентифікації громадян на сьогодні виступає суттєвою перешкодою на шляху створення системи ДІР. Йдеться, передусім, про паспорт громадянина України, який часто не є достатнім для отримання значної кількості послуг (банки, державні послуги тощо). Подібна ситуація виникає із дітьми та підлітками, яким ще не виповнилося 14 років. Така категорія осіб не має універсального ідентифікатора, за допомогою якого можна було б покрити частину надання окремих послуг. Не слід забувати й те, що різні установи мають право вимагати різні пакети документів для надання сервісів, а не лише універсальний. Це може відбуватися через ідентифікацію особистості у формі мобільної ідентифікації чи карток ідентифікації.

Обмеженість інструментів громадського контролю є підставою для пошуку нових, а іноді й «темних» схем для маніпуляції ними. На разі реалізується така форма контролю таким чином. Для отримання публічної інформації громадянин, як

правило, зобов'язаний заповнити інформаційний паперовий запит. Система державних закупівель «ProZoggo» та ведення електронних декларацій є прикладом перших таргетованих рішень, корупція через відсутність механізмів контролю обходиться дорого.

Проведемо порівняння в цьому питанні з Республікою Польщею, де через функціонування кількох порталів надається близько 275 послуг.

Особливості імплементації системи державних інформаційних ресурсів у Республіці Польщі:

- сервіс «Obywatel» створений для допомоги громадянам в отриманні послуг, які відсортовані за потребами людей, а не за інституціями, що їх надають;

- сервіс «ePUAP» орієнтований на підтримку бізнесу та надання статистичної інформації для забезпечення прозорості влади;

- Trusted Profile – спосіб верифікації особистості в мережі Інтернет може використовуватись як альтернатива електронному підпису.

Обсяг заощаджених фінансових ресурсів через використання системи ДІР в Польщі через систему «eGovernment» сягав 183 млн € у 2020 р., при тому, що лише 27 % громадян взаємодіють із державними органами влади через електронні мережі.

Реалізація пропонованої електронної системи в Республіці Польщі має хороший економічний та соціальний ефект, позаяк держава зуміла зекономити досить велику суму фінансових ресурсів, а це, своєю чергою, дозволило спрямувати їх на розвиток пріоритетних напрямів.

На думку експертів, Україна, запровадивши в себе систему державних інформаційних ресурсів в аналогічному вигляді, як у Польщі й тих країнах, які давно вже нею користуються, може також зекономити лівову частку бюджетних ресурсів [4, с. 59–60; 11].

Таким чином, спробуємо запропонувати власне бачення правового поля, яке б допомогло зняти з порядку денного низку питань щодо імплементації системи ДІР у державі.

З метою підвищення ефективності використання окремих елементів цифрової економіки – системи ДІР, доцільно: переглянути існуюче формулювання визначень таких понять, як «державний реєстр», «реєстровані дані», «реєстрова інформація», з огляду на усвідомлення наявних викликів і інструментів розвитку цифрових інфраструктур та набуття громадянами цифрових компетенцій; визначити перелік базових реєстрів та ідентифікаторів, які будуть найбільш адаптованими до вимог часу і особливостей їх використання;

забезпечити законне й ефективне ведення класифікації державних реєстрів; визначити сферу дії та порядок взаємодії державних реєстрів з комунальними (локальними) реєстрами громадян; передбачити механізм використання та захисту інтелектуальних прав власності на інформацію в реєстрах і безоплатність доступу людини до інформації про себе; сформувати й узагальнити ключові вимоги щодо захисту інформації в реєстрах.

Висновки. Із врахуванням основного призначення цифрової економіки – трансформації усіх сфер життєдіяльності людини – Україна має змогу врахувати міжнародний досвід у питанні державного управління інформаційним ресурсом. У проведеному дослідженні ми намагалися проаналізувати зарубіжний досвід Республіки Польщі щодо управління і використання переваг цифрової економіки як вимоги сьогодення. Встановлено, що трансформація класичного опрацювання великого обсягу інформаційного ресурсу в сучасному вигляді представлена у формі окремих елементів діджиталізації економіки цих країн. Такий досвід інформаційної цивілізації слід використати і Україні в питанні ефективного розвитку системи державного управління.

На цій основі вважаємо, що нашій державі потрібно здійснити кілька процесів паралельно: першочерговим кроком має стати забезпечення ухвалення та дії нормативно-правового поля, що слугуватиме фундаментом для ефективного функціонування ДІР; наступним етапом повинно бути створення державних органів, відповідальних за стратегію розвитку, імплементацію та захист даних; далі доцільно запроваджувати «пілотні проекти» на локальному рівні з подальшою їх реалізацією на державному рівні; згодом можливим може бути впровадження сервісів на національному рівні.

Особливу увагу необхідно приділити створенню платформи взаємодії системи ДІР, правам інтелектуальної власності та вимогам до обслуговуючого персоналу, а також їх захисту. Менеджмент державних інформаційних ресурсів має відбуватися з урахуванням особливостей фінансового планування на впровадження і використання державних реєстрів, інформаційних систем, а також їх адміністрування на основі інноваційно-інвестиційної фінансової моделі цифрової економіки України.

Бібліографічний список

1. Багацька К., Гейдор А. Бізнес-процеси в умовах діджиталізації економіки. *Цифрові технології*. 2019. № 5. С. 23–36.

2. Бажал Ю., Бакуменко В., Бондарчук І. Інформаційна економіка. Роль інформації у формуванні ринкової економіки: монографія / за заг. ред. І. Розпугенка. Київ, 2004. С. 33–57.
3. Грибіненко О. М. Діджиталізація інформаційних ресурсів економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 35–37.
4. Діба М. І., Гернего Ю. О. Діджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2018. № 7. С. 50–63.
5. Діджиталізація економіки: виклики для оподаткування. Погляд BEPS. URL: https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2019/09/didzhytalizatsiya-ekonomiky-vyukyly-dla-opodatkuvannya_html (дата звернення: 09.05.2022).
6. Каюченко А. В. Информационные технологии управления предприятием как современный фактор конкурентоспособности предприятия. *Креативная экономика*. 2009. № 10 (34). С. 71–76.
7. Калетнік Г. М., Гунько І. В. Інноваційні платформи організації науково-дискусійних молодіжних майданчиків у контексті євроінтеграційного розвитку аграрної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 7–18.
8. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 106–107.
9. Коломісць Г. М., Глушач Ю. С. Цифрова економіка: контрверсійність змісту і впливу на господарський розвиток. *Бізнес Інформ*. 2017. № 7. С. 137–143.
10. Кононова К. Ю. Інформаційна економіка: моделювання еволюційних процесів: монографія. Харків, 2015. 312 с.
11. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf (дата звернення: 09.05.2022).
12. Криворучко О. С., Краус Н. М. Імперативи формування та доміанти розвитку цифрової економіки у сучасному парадигмальному контексті. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XIX ст.*: зб. наук. праць III Міжнар. наук.-практ. конф. (02-03 лист. 2017 р.) Київ, 2017. С. 681–685.
13. Огляд економіки України. URL: www.chamber.ua/Content/Documents/-1635684409_2018_UA.pdf (дата звернення: 09.05.2022).
14. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/pro-shvalennya-ukrayini-na-2018-2020-roki> (дата звернення: 09.05.2022).
15. Феєр О. В. Україна і цифрова економіка. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (23–25 трав. 2019 р.). Львів, 2019. С. 226.
16. Фостолович Р. С., Фостолович В. А. Інформаційні ресурси при формуванні собівартості продукції в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6552> (дата звернення: 09.05.2022).
17. Цифрова трансформація економіки в Україні. 2019. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2018/digital-transformation-ofukrainian-economics.html#> (дата звернення: 02.06.2022).
18. Maximizing the impact of digitization. URL: <https://www.strategyand.pwc.com/maximizing-the-impact-of-digitization.pdf> (Last accessed: 08.05.2022).

Стаття надійшла 16.06.2022